

Юрій Володимирович ПОПИК,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки
Хмельницький національний університет
E-mail: mercuric16@gmail.com
ORCID: 0000-0003-4944-0560

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВЕТЕРАНАМИ ВІЙНИ

Метою дослідження є аналіз основних методів і структурних компонентів соціальної підтримки ветеранів у США, Великобританії, Канаді, Австралії та Німеччині для розробки рекомендацій щодо впровадження ефективної системи соціальної допомоги в українських умовах. Методологія дослідження включає порівняльний аналіз зарубіжних моделей соціальної роботи з ветеранами, огляд публікацій, досліджень та нормативних документів, що описують досвід цих країн у сфері підтримки ветеранів. Основними методами є системний підхід для структурування елементів соціальної підтримки та компаративний аналіз для виявлення ключових відмінностей та подібностей між різними моделями. Результати роботи показують, що в усіх розглянутих країнах основними компонентами соціальної підтримки ветеранів є медична допомога, психологічна реабілітація, програми соціальної адаптації та професійної реінтеграції. Спільним для зарубіжного досвіду є надання комплексної психологічної допомоги, особливо для ветеранів із посттравматичним стресовим розладом (ПТСР), що включає індивідуальну та групову терапію, підтримку сімей ветеранів і програми соціальної взаємодії. Програми професійної підготовки та перекваліфікації, такі як програма GI Bill у США, забезпечують ветеранам доступ до освіти та працевлаштування, сприяючи їх економічній стабільності. Неурядові організації відіграють важливу роль у підтримці ветеранів у Великобританії та Канаді, тоді як у Німеччині соціальна підтримка ветеранів тісно пов'язана із системою соціального захисту Bundeswehr. У висновках дослідження зазначено, що успішне впровадження елементів зарубіжного досвіду в Україні може значно покращити якість життя ветеранів, забезпечивши їм належний рівень підтримки та адаптації. Рекомендується розробити національну систему психологічної допомоги для ветеранів із ПТСР, а також створити програми для сімей ветеранів, які б забезпечували комплексну підтримку. Адаптація програм професійної реінтеграції та співпраця з неурядовими організаціями можуть підвищити ефективність підтримки ветеранів в українському суспільстві.

Ключові слова: соціальна підтримка ветеранів, психологічна реабілітація, професійна реінтеграція, посттравматичний стресовий розлад, міжнародний досвід.

Yuriy Volodymyrovych POPYK,
Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Social Work
and Social Pedagogy
Khmelnitskyi National University
E-mail: mercuric16@gmail.com
ORCID: 0000-0003-4944-0560

FOREIGN EXPERIENCE OF SOCIAL WORK WITH WAR VETERANS

The purpose of the study is to analyze the main methods and structural components of social support for veterans in the USA, Great Britain, Canada, Australia and Germany to develop recommendations for the implementation of an effective system of social assistance in Ukrainian conditions. The research methodology includes a comparative analysis of foreign models of social work with veterans, a review of publications, studies and regulatory documents describing the experience of these countries in the field of veteran support. The main methods are a systematic approach to structure the elements of social support and a comparative analysis to identify key differences and similarities between different models. The results of the work show that in all considered countries, the main components of social support for veterans are medical care, psychological rehabilitation, social adaptation and professional reintegration programs. Common to the overseas experience is the provision of comprehensive psychological care, especially for veterans with post-traumatic stress disorder (PTSD), including individual and group therapy, support for veteran families, and social interaction programs. Job training and retraining programs, such as the GI Bill program in the US, provide veterans with access to education and employment, contributing to their economic stability. Non-governmental organizations play an important role in supporting veterans in the UK and Canada, while in Germany social support for veterans is closely linked to

the Bundeswehr welfare system. The conclusions of the study indicate that the successful implementation of elements of foreign experience in Ukraine can significantly improve the quality of life of veterans by providing them with the appropriate level of support and adaptation. It is recommended to develop a national system of psychological assistance for veterans with PTSD, as well as to create programs for families of veterans that would provide comprehensive support. Adaptation of professional reintegration programs and cooperation with non-governmental organizations can increase the effectiveness of supporting veterans in Ukrainian society.

Key words: social support of veterans, psychological rehabilitation, professional reintegration, post-traumatic stress disorder, international experience.

Вступ. Соціальна підтримка ветеранів війни є надзвичайно актуальною темою, особливо для країн, які стикаються з наслідками воєнних конфліктів. Ветерани, які повертаються до громадянського життя після служби, часто потребують комплексної допомоги, оскільки вони зазнають значних фізичних, психологічних та соціальних змін. Військові дії та їх вплив на психіку можуть спричинити посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресію, тривожність, а також фізичні травми, які потребують тривалого лікування та реабілітації.

Після повернення з війни ветерани стикаються з труднощами адаптації до мирного життя, що може призводити до соціальної ізоляції, труднощів у розбудові відносин, проблем з працевлаштуванням та фінансових труднощів. Важливою є також підтримка сімей ветеранів, адже вони теж переживають наслідки війни та потребують допомоги у взаємодії з близькими, які повернулися зі служби [1].

Міжнародний досвід показує, що ефективні соціальні програми для ветеранів можуть суттєво покращити їхню якість життя, сприяючи адаптації, психологічному відновленню та поверненню до активного громадянського життя. Це, у свою чергу, зменшує ризик соціальних проблем, пов'язаних із війною та покращує суспільну інтеграцію ветеранів [2]. Тому, вивчення та застосування кращих практик підтримки ветеранів є надзвичайно важливим для сучасної України, де збільшується кількість людей, які потребують допомоги після участі у військових діях.

Забезпечення соціальної підтримки ветеранів не лише допомагає їм повернутися до нормального життя, а й сприяє зміцненню суспільної стабільності, посилює соціальну згуртованість та демонструє визнання суспільством їхніх заслуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень і публікацій (Т. І. Коленіченко [3], Е. Костишин, В. Грицанок, Ю. Шевців [4]) показує, що у багатьох країнах сформовано ефективні системи соціальної підтримки ветеранів, які включають медичну допомогу, психологічну реабілітацію, програми соціальної адаптації та професійну реінтеграцію. В США, Великобританії, Канаді, Австралії та Німеччині значну роль відіграють як державні, так і неурядові організації, які разом забезпечують комплексний підхід до підтримки ветеранів. Окрему увагу дослідження (Л. Ю. Кримчак [5], О. Шаповалова [6]) приділяють роботі з посттравматичним стресовим розладом (ПТСР), реабілітаційним програмам для ветеранів із фізичними та психологічними травмами, а також ролі сімей ветеранів у процесі адаптації. Публікації (Р. Факундо [7], О. Файдюк та Т. Лях [8]) наголошують на важливості фінансової підтримки, перекваліфікації та програм працевлаштування, що сприяють поверненню ветеранів до активного життя. Досвід зарубіжних країн (Л. Шудофський та М.С. Баллан [9], Ю.У. Цуркан-Сайфуліна [10]) свідчить про ефективність інтегрованих програм, орієнтованих на всебічну підтримку та соціальну стабільність, і цей досвід може бути корисним для вдосконалення системи підтримки ветеранів в Україні.

Метою дослідження є вивчення та аналіз зарубіжного досвіду соціальної роботи з ветеранами війни для виявлення найбільш ефективних підходів та методів соціальної підтримки, адаптації, реабілітації й інтеграції ветеранів у суспільство.

Завданнями дослідження є: 1) проаналізувати зарубіжний досвід соціальної роботи з ветеранами війни, зокрема у США, Великобританії, Канаді та інших країнах; 2) визначити ключові елементи соціальної підтримки ветеранів, включаючи психологічну допомогу, медичні послуги, програми соціальної адаптації та професійної реінтеграції; 3) виявити можливі виклики та бар'єри у впровадженні зарубіжних методів соціальної підтримки ветеранів в українських умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціальна робота з ветеранами війни є важливою складовою державної політики багатьох країн, спрямованою на підтримку їхньої адаптації

до мирного життя. Вивчення зарубіжного досвіду соціальної роботи з ветеранами війни демонструє різноманіття програм підтримки, адаптованих до культурних та соціальних потреб країн. Найбільш успішними вважаються комплексні системи підтримки, що поєднують медичну, психологічну, соціальну та економічну допомогу. У цьому дослідженні розглядаються найбільш розвинені моделі соціальної роботи з ветеранами у таких країнах, як, США, Великобританія, Канада, Австралія і Німеччина. Ці країни пропонують широкий спектр програм підтримки, що охоплюють психологічну допомогу, професійну реінтеграцію, медичну підтримку та соціальну адаптацію ветеранів до мирного життя [11, с. 10]. У США соціальні служби активно працюють над реабілітацією ветеранів шляхом лікування ПТСР, спеціалізованих медичних послуг та програм працевлаштування, що допомагають ветеранам знайти нове місце у суспільстві [4, с. 12]. Великобританія приділяє велику увагу кар'єрному консультуванню та перекваліфікації, дозволяючи ветеранам використовувати військовий досвід у цивільних професіях [5, с. 37]. Канада розвиває системи соціальної інтеграції, включаючи доступ до медичних послуг, програм житлової підтримки та освіти, які сприяють соціалізації ветеранів та їхньому залученню до суспільного життя [7, с. 86]. Австралія фокусується на індивідуальних програмах, що забезпечують ветеранам житло та підтримку у разі фінансових труднощів, а також пропонує допомогу в реабілітації [8, с. 244]. Німеччина реалізує підхід, що включає як державну, так і громадську підтримку, допомагаючи ветеранам інтегруватися до соціуму через професійне навчання та медичну реабілітацію [9, с. 122]. Такий зарубіжний досвід дає уявлення про найкращі практики підтримки ветеранів та може бути корисним для вдосконалення національних програм соціальної допомоги. Для детального розгляду ключових аспектів цих програм у різних країнах, у Таблиці 1 наведено порівняльний аналіз моделей соціальної підтримки ветеранів у США, Великобританії, Канаді, Австралії та Німеччині.

Таблиця 1

Порівняльні моделі соціальної підтримки ветеранів у США, Великобританії, Канаді, Австралії та Німеччині

Країна	Відповідальна організація	Основні програми	Особливий фокус	Програми реінтеграції
США	Департамент у справах ветеранів (VA)	Медичне обслуговування, психологічна підтримка, житлова та фінансова допомога, працевлаштування	Програми для ветеранів з ПТСР, групова та індивідуальна терапія	Програма GI Bill (фінансова допомога для навчання та професійної підготовки)
Великобританія	Уряд та НУО (British Legion, SSAFA)	Психологічна підтримка, соціальна адаптація, допомога в працевлаштуванні, юридичні консультації	Програми для ветеранів з ПТСР, групова терапія, кар'єрне консультування	Центри підтримки для консультацій щодо кар'єри та навчальних можливостей
Канада	Міністерство у справах ветеранів	Реабілітація, психологічна допомога, економічна підтримка, програми для сімей ветеранів	Програми для сімей ветеранів, соціальна інтеграція через "Veterans Transition Program"	Програма переходу ветеранів (VTP) для розвитку навичок, необхідних для адаптації до мирного життя
Австралія	Департамент у справах ветеранів (DVA)	Медична та соціальна допомога, підтримка психічного здоров'я, допомога в працевлаштуванні та освіті	Послуги для ветеранів з ПТСР, попередження соціальної ізоляції	Програми підтримки соціальних зв'язків, що сприяють розвитку та збереженню соціальних навичок
Німеччина	Бундесвер та система соціального захисту	Медична допомога, психологічна підтримка, допомога у працевлаштуванні, професійна підготовка	Підтримка ветеранів із психологічними травмами, соціальна адаптація, групова терапія	Програми соціальної адаптації та професійної реінтеграції в цивільне життя

Отже, ключовими елементами соціальної підтримки ветеранів (на основі порівняльної таблиці) є: медична та психологічна допомога, соціальна адаптація та підтримка соціальних зв'язків, професійна реінтеграція та працевлаштування, підтримка сімей ветеранів.

Медична та психологічна допомога. Усі розглянуті країни надають комплексну медичну допомогу ветеранам, включаючи реабілітаційні програми та психологічну підтримку для ветеранів з посттравматичним стресовим розладом (ПТСР) та іншими травмами. США та Німеччина забезпечують фізичну реабілітацію через спеціалізовані програми, а також доступ до індивідуальної та групової терапії психологічної стабілізації. Австралія та Канада роблять акцент на програмах психосоціальної реабілітації, зокрема, для ветеранів з ПТСР, а Великобританія використовує групову терапію як важливий інструмент підтримки [11, с. 11].

Соціальна адаптація та підтримка соціальних зв'язків. Програми соціальної адаптації спрямовані на інтеграцію ветеранів у громадське життя. Великобританія та Канада мають розгалужені системи підтримки соціальних зв'язків ветеранів, співпрацюючи з неурядовими організаціями, такими як British Legion і SSAFA, що пропонують адаптаційні заходи та групи взаємопідтримки. В Австралії та Німеччині існують спеціальні ініціативи для запобігання соціальної ізоляції, які підтримують ветеранів через волонтерські програми та соціальні заходи. [1, с. 79].

Професійна реінтеграція та працевлаштування. Багато країн, зокрема США, Канада та Австралія, пропонують ветеранам фінансову допомогу для навчання та перекваліфікації, щоб допомогти їм повернутися на ринок праці. Програма GI Bill у США є яскравим прикладом такої підтримки, оскільки забезпечує фінансову допомогу для здобуття вищої освіти або професійної підготовки. В інших країнах, таких як Німеччина та Великобританія, акцент зроблено на центрах підтримки кар'єри, що надають ветеранам консультації та допомогу у працевлаштуванні [10, с. 97].

Підтримка сімей ветеранів. У Канаді та Великобританії діють програми, спрямовані на підтримку сімей ветеранів, визнаючи їхню важливу роль у реабілітації та адаптації. Це включає психологічну підтримку для родин ветеранів та навчання для членів сім'ї, щоб допомогти їм справлятися з можливими психосоціальними труднощами [9, с. 123].

Юридична підтримка та консультації. Великобританія надає ветеранам юридичні консультації через British Legion і SSAFA, що допомагає ветеранам розібратися у своїх правах та можливостях. Ця послуга також є частиною комплексної підтримки ветеранів у США та Канаді, де ветерани отримують консультації з соціальних пільг, медичних послуг та зайнятості [8, с. 245].

Ці ключові елементи, на основі зарубіжного досвіду, формують ефективну систему соціальної підтримки ветеранів, забезпечуючи комплексний підхід до їхньої реабілітації, адаптації та професійної інтеграції.

Розглянемо можливі виклики та бар'єри у впровадженні зарубіжних методів соціальної підтримки ветеранів в Україні.

Обмежені фінансові ресурси. Зарубіжні програми підтримки ветеранів потребують значних фінансових ресурсів для забезпечення медичної допомоги, психологічної реабілітації, фінансової підтримки та працевлаштування. В Україні виділення таких коштів може бути проблематичним через економічні обмеження та необхідність підтримки інших соціальних сфер, особливо в період післявоєнного відновлення [1, с. 80].

Недостатній розвиток системи психологічної підтримки. В Україні обмежена кількість кваліфікованих психологів, психотерапевтів та спеціалізованих центрів для реабілітації ветеранів із посттравматичним стресовим розладом (ПТСР) та іншими психологічними травмами. Впровадження зарубіжних методів, таких як групова терапія або когнітивно-поведінкова терапія, потребує навчання спеціалістів, часу та ресурсів [2, с. 109].

Відсутність налагодженої системи співпраці з НУО. У країнах, таких як Великобританія, неурядові організації (British Legion, SSAFA) виконують важливу роль у підтримці ветеранів. В Україні така система підтримки через НУО лише розвивається, і залучення НУО до надання послуг для ветеранів потребує більш структурованого підходу, зокрема фінансової підтримки, забезпечення доступу до ресурсів та державно-приватного партнерства [3, с. 44].

Бар'єри у професійній реінтеграції. В Україні все ще не повністю розвинена система перекваліфікації ветеранів для інтеграції на ринку праці. Професійне навчання, фінансова

підтримка для здобуття освіти (як у програмі GI Bill у США) або перекваліфікаційні курси потребують організаційної підтримки та взаємодії з бізнесом. Бар'єром може бути обмежена кількість робочих місць, адаптованих до ветеранів із фізичними обмеженнями, а також стереотипи роботодавців щодо ветеранів [4, с. 14].

Стігматизація та недостатня обізнаність суспільства. В Україні, як і в багатьох інших країнах, ветерани стикаються зі стигматизацією та нерозумінням суспільства, особливо щодо психологічних травм, таких як ПТСР. Брак суспільної обізнаності щодо потреб ветеранів може вплинути на їхню реінтеграцію та психологічну стабільність, а також ускладнити розширення програм підтримки на всіх рівнях [7, с. 88].

Юридичні та адміністративні бар'єри. Впровадження нових програм соціальної підтримки може потребувати змін у законодавстві, зокрема у визначенні прав ветеранів, доступу до соціальних послуг та процедури отримання допомоги. В Україні бюрократичні процедури та недосконалість нормативної бази можуть створювати перешкоди для оперативного та ефективного надання підтримки ветеранам [6, с. 220].

Інфраструктурні обмеження. Реалізація реабілітаційних, навчальних та соціальних програм потребує сучасних медичних і реабілітаційних центрів, обладнання, а також підготовленого персоналу. В Україні інфраструктура в цій сфері розвивається, але для впровадження комплексних програм підтримки потрібно створити мережу спеціалізованих закладів, що вимагає інвестицій і часу [8, с. 247].

Відсутність сталих програм підтримки для сімей ветеранів. У багатьох країнах сім'ї ветеранів отримують допомогу як важливий елемент успішної реінтеграції ветерана. В Україні такі програми лише починають розвиватися, а більшість зусиль спрямовані безпосередньо на ветеранів. Недостатня підтримка сімей може обмежити можливості успішної адаптації ветеранів [2, с. 111].

Впровадження зарубіжних методів підтримки ветеранів в Україні має великий потенціал, однак потребує адаптації до наявних ресурсів та соціокультурних умов. Подолання викликів, таких як недостатня фінансова підтримка, розбудова інфраструктури та підготовка кваліфікованих фахівців, є ключем до створення ефективної системи соціальної підтримки українських ветеранів, яка буде орієнтована на їхню повну реінтеграцію та стабільне життя в мирному суспільстві.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Зарубіжний досвід соціальної роботи з ветеранами війни демонструє ефективність комплексного підходу до їх підтримки, що охоплює медичні, психологічні, соціальні та економічні аспекти. Найуспішніші системи, такі як у США, Великобританії, Канаді, Австралії та Німеччині, об'єднують державну підтримку з діяльністю неурядових організацій та сприяють соціальній реінтеграції ветеранів через психологічну реабілітацію, програми соціальної адаптації та професійну підготовку. Ці підходи дозволяють ветеранам повернутися до громадянського життя з належним рівнем стабільності та підтримки.

Комплексна підтримка ветеранів, що поєднує медичну та психологічну допомогу з програмами соціальної адаптації, є найефективнішою моделлю, яка забезпечує успішну реінтеграцію у громадянське життя. Психологічна реабілітація, зокрема для ветеранів з посттравматичним стресовим розладом (ПТСР), відіграє ключову роль у їхній адаптації і широко застосовується у всіх розглянутих країнах. Програми професійного навчання та перекваліфікації додатково сприяють інтеграції ветеранів у ринок праці та економічній стабільності, що полегшує процес адаптації. Важливим елементом підтримки є також активна співпраця з неурядовими організаціями, які надають послуги ветеранам; цей досвід може бути успішно адаптований до України для створення ефективної системи підтримки.

Перспективи дослідження включають адаптацію зарубіжних методів підтримки ветеранів до українських реалій з урахуванням обмежених фінансових ресурсів, соціокультурних особливостей та рівня розвитку інфраструктури. Важливо розробити ефективні моделі співпраці між державними органами та неурядовими організаціями для забезпечення гнучкості та якості надання послуг. Подальші дослідження мають зосередитися на підготовці фахівців для роботи з ветеранами з ПТСР та створенні центрів психологічної реабілітації. Окрім цього, слід підвищувати суспільну обізнаність щодо потреб ветеранів через інформаційні кампанії та

освітні програми. Запозичення та адаптація кращих міжнародних практик допоможуть створити в Україні стабільну систему підтримки ветеранів, що сприятиме їхній реінтеграції, підвищенню якості життя та загальній соціальній стабільності.

Література:

1. Баско А. В., Собакар А. О., Миронюк С. А. Методики реабілітації військовослужбовців, стан функціонування та розвиток реабілітаційних центрів як один із напрямів діяльності органів місцевого самоврядування. *Rehabilitation and Recreation*. 2024. № 18(1). С. 78–93. <https://doi.org/10.32782/2522-1795.2024.18.9>
2. Вдовиченко О., Соколова І., Педченко О., Степанова С., Фролова О. Психологічна реабілітація і супровід ветеранів війни: досвід Ізраїлю. *Zeszyty naukowe wyższej szkoły technicznej w katowicach*. 2023. Вип. 16. С. 107–118. <https://doi.org/10.54264/0066>
3. Коленіченко Т. І. Методологічні принципи соціальної реінтеграції ветеранів гібридної війни. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені ТГ Шевченка*. 2022. № 173(17). С. 43–47.
4. Костишин Е., Грицанюк В., Шевців Ю. Досвід США щодо реінтеграції ветеранів війни до цивільного життя. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2024. № 1(12). С. 11–18. [https://doi.org/10.31499/2618-0715.1\(12\).2024.305055](https://doi.org/10.31499/2618-0715.1(12).2024.305055)
5. Кримчак Л. Ю. Профілактика професійного вигорання фахівців у практиці соціальної роботи з пораненими військовослужбовцями. *Інклюзія і освіта*. 2024. № 2. С. 36–42. <https://doi.org/10.32782/2787-5137-2024-2-5>
6. Шаповалова О. Напрямки дослідження трудо-правового механізму адаптації ветеранів війни до цивільного життя. *Приватне право і підприємництво*. 2024. № 24 (2). С. 219–225.
7. Facundo R. Veterans Helping Veterans: Reflections on 10 Years of Community Engagement. *Journal of General Internal Medicine*. 2022. № 37 (1). p. 85–87. <https://doi.org/10.1007/s11606-021-06986-0>
8. Faidiuk O., Liakh T. Comparative analysis of social services provided to female combatants and veterans in Ukraine and abroad. In: *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference*. 2021. p. 243–253. <https://doi.org/10.17770/sie2021vol3.6382>
9. Shudofsky L., Ballan M. S. Project for return and opportunity in veterans education (PROVE): an innovative clinical social work field education model. *Clinical Social Work Journal*. 2018. № 46. p. 121–129.
10. Tsurkan-Saifulina Y. U. Social and psychological rehabilitation of war veterans. *Sci Bull Mukachevo State Univ Series Pedagogy Psychol*. 2022. № 8. p. 96–104. [https://doi.org/10.52534/msu-pp.8\(3\).2022.96-104](https://doi.org/10.52534/msu-pp.8(3).2022.96-104)
11. Jacob F., Karner S. War and Veterans: An Introduction. In F. Jacob & S. Karner (Eds.), *War and Veterans: Treatment and Reintegration of Soldiers in Post-War Societies* (p. 1–19). 2020. Verlag Ferdinand Schöningh. https://doi.org/10.30965/9783657703333_002.

References:

1. Basko, A. V., Sobakar, A. O., & Myroniuk, S. A. (2024). Metodyky rehabilitatsii viiskovoslužbovtiv, stan funktsionuvannia ta rozvytok rehabilitatsiinykh tsestriv yak odyin iz napriamiv diialnosti orhaniv mistsevoho samovriaduvannia [Methods of rehabilitation of military personnel, the state of operation and development of rehabilitation centers as one of the areas of activity of local self-government bodies]. *Rehabilitation and Recreation*, № 18(1). pp. 78–93. <https://doi.org/10.32782/2522-1795.2024.18.9> [in Ukrainian].
2. Vdovichenko, O., Sokolova, I., Pedchenko, O., Stepanova, S., & Frolova, O. (2023). Psykholohichna rehabilitatsiia i suprovod veteraniv viiny: dosvid Izrailiu [Psychological rehabilitation and support of war veterans: Israel's experience]. *Zeszyty naukowe wyższej szkoły technicznej in Katowice*, Issue 16. pp. 107–118. <https://doi.org/10.54264/0066> [in Ukrainian].
3. Kolenichenko, T. I. (2022). Metodolohichni pryntsyipy sotsialnoi reintehratsii veteraniv hibrydnoi viiny [Methodological principles of social reintegration of hybrid war veterans]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Chernihivskiy kolehium" imeni T.G. Shevchenka – Bulletin of the Chernihiv Collegium National University named after T.G. Shevchenko*, № 173(17). pp. 43–47 [in Ukrainian].
4. Kostyshyn, E., Hrytsaniuk, V., & Shevtiv, Yu. (2024). Dosvid SSHA shchodo reinehratsii veteraniv viiny do tsyvilnoho zhyttia [The US experience of reintegrating war veterans into civilian life]. *Sotsialna robota ta sotsialna osvita – Social work and social education*, № 1(12). pp. 11–18. [https://doi.org/10.31499/2618-0715.1\(12\).2024.305055](https://doi.org/10.31499/2618-0715.1(12).2024.305055) [in Ukrainian].
5. Krymchak, L. Yu. (2024). Profilyaktyka profesiinoho vyhorannia fakhivtsiv u praktytsi sotsialnoi roboty z poranenymy viiskovoslužbovtiamy [Prevention of professional burnout of specialists in the practice of social work with wounded servicemen]. *Inklyuziia i osvita – Inclusion and education*, № 2. pp. 36–42. <https://doi.org/10.32782/2787-5137-2024-2-5> [in Ukrainian].
6. Shapovalova, O. (2024). Napriamky doslidzhennia trudo-pravovoho mekhanizmu adaptatsii veteraniv viiny do tsyvilnoho zhyttia [Research directions of the labor-legal mechanism of adaptation of war veterans to civilian life]. *Pryvatne pravo i pidpriemnytstvo – Private law and entrepreneurship*, № 24 (2). pp. 219–225 [in Ukrainian].

7. Facundo, R. (2022). Veterans Helping Veterans: Reflections on 10 Years of Community Engagement. *Journal of General Internal Medicine*, № 37 (1). pp. 85–87. <https://doi.org/10.1007/s11606-021-06986-0> [in English].
8. Faidiuk, O., & Liakh, T. (2021, May). Comparative analysis of social services provided to female combatants and veterans in Ukraine and abroad. In: *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference* (Vol. 3, pp. 243–253). <https://doi.org/10.17770/sie2021vol3.6382> [in English].
9. Shudofsky, L., & Ballan, M. S. (2018). Project for return and opportunity in veterans education (PROVE): an innovative clinical social work field education model. *Clinical Social Work Journal*, № 46. pp. 121–129 [in English].
10. Tsurkan-Saifulina, Y. U. (2022). Social and psychological rehabilitation of war veterans. *Sci Bull Mukachevo State Univ Series Pedagogy Psychol*, № 8. pp. 96-104. [https://doi.org/10.52534/msu-pp.8\(3\).2022.96-104](https://doi.org/10.52534/msu-pp.8(3).2022.96-104) [in English].
11. Jacob, F. & Karner, S. (2020). War and Veterans: An Introduction. In F. Jacob & S. Karner (Eds.), *War and Veterans: Treatment and Reintegration of Soldiers in Post-War Societies* (p. 1–19). Verlag Ferdinand Schöningh. https://doi.org/10.30965/9783657703333_002 [in English].